

FİNANSAL KRİZLERİN ÖNLENMESİNDE TOBİN VERGİSİNİN BİR TÜREVİ OLARAK SPAHN VERGİSİ

GÜMRÜK&TİCARET
DERGİSİ

Sayı:1 Yıl:2013

Arş. Gör. Doğan BOZDOĞAN*
Arş. Gör. Selçuk BUYRUKOĞLU**
Arş. Gör. Kübra BOZDOĞAN***

Özet

Bretton Woods sisteminin 1970'lerde yaşanan krizleri taşıyamayıp çöküşünün ardından uluslararası sermaye hareketlerinin boyutlarında ve türlerinde önemli değişimler olmuştur. Bu değişimlerden birisi de finansal serbestleşmedir.

Çalışmada, finansal serbestleşme ve küreselleşme sürecini arkasına alarak, herhangi bir engelle karşılaşmadan hareket edebilen kısa vadeli spekülasyon sermaye hareketlerinin, gelişmekte olan ülkelerde dönemler itibari ile yaşanan finansal krizlerde ne denli etkili olduğu araştırılarak bu bağlamda söz konusu spekülasyon hareketlerin engellenmesine yönelik, spot döviz işlemleri üzerine vergi konulması fikrinin sonucu olan Tobin Vergisi'ne bir alternatif olarak Spahn Vergisi incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken özellikle Tobin Vergisi'ne yönelik eleştiriler dikkate alınmıştır. Çalışmada ayrıca Spahn Vergisi ile birlikte özellikle Şili'de uygulanan sermaye girişlerine yönelik kontrollerin de önemine değinilmiş ve bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Spahn Vergisi, Tobin Vergisi, Spekülasyon, Krizler.

Abstract

Crises in the 1970s after the collapse of the Bretton Woods system to bear the sizes and types of international capital flows have been significant changes. This is one of the changes in financial liberalization.

In the study, backed by financial liberalization and globalization process, any short-term speculative capital flows can move without hindrance, the financial crises in developing countries how to be effective as of the terms mentioned in this context investigated for the prevention of speculative movements, spot a tax on foreign exchange transactions Tobin tax rate of which is the result of the idea of putting Spahn Tax investigated as an alternative. The criticisms of the review, especially the Tobin Tax at the rate taken into account. The study also specifically enforced in the Spahn tax, with emphasis on controls on capital inflows and some suggestions were made.

Key Words: Spahn Tax, Tobin Tax, Speculation, Crises.

Jel Classification Codes: D84, G01, H20.

* Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Maliye Bölümü
** Pamukkale Üniversitesi, Maliye Bölümü
*** Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Maliye Bölümü

Giriş

1970'lerin başından itibaren Bretton Woods'un sabit parite sistemi ile yer değiştiren esnek kur oranları rejiminin, kurların fiyat değişkenliğini arttırdığı söylenebilir. Bunun paralelinde, sermaye hareketlerinin serbest olduğu bir durumda sabit kur oranlarının sürdürülmesi ise, 1990'larda döviz kurlarına yönelik spekülasyon saldırılarının bir nedeni olarak görülmektedir. 1990'lı yılların başında yaşanan Avrupa Döviz Kuru Mekanizması krizinin ardından krizlerin sayısı ve derinliği artmıştır. Bu krizi takip eden Asya krizi, Latin Amerika krizi ve son olarak 2008 küresel krizleri sermaye hareketlerinin serbest olmasının sonuçları olarak değerlendirilmektedir.

Söz konusu krizlere yönelik gerek kısa gerekse uzun vadeli tedbirlerin alınmasının gerekliliği göz ardı edilemez. Bu noktada 1972 yılında finansal krizlere yönelik olarak James Tobin'in ortaya attığı sermaye hareketlerinin vergilendirilmesi düşüncesinin ardından 1990'lı yıllarda Paul Bernd Spahn tarafından geliştirilen iki basamaklı vergi uygulaması gündeme gelmiştir. Son olarak 2008 krizinden sonra Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanabilirliği tartışılan finansal işlem vergisi bir diğer önlem amaçlı vergi olarak dikkat çekmektedir.

Amaçları ve uygulanma alanları açısından benzerlik gösteren bu vergiler temelleri bakımından birbirlerinden ayrılmaktadır. Özellikle iki aşamalı bir vergi sistemini ön gören Spahn vergisi uygulanabilirlik açısından diğer vergilere nazaran daha avantajlı görünmektedir. Tobin ve finansal işlem vergilerine yönelik, kısa vadeli çözüm getirdikleri ve etkinlik kazanmaları için küresel anlamda uygulanmalarının zorunlu olması gibi eleştiriler Spahn vergisini uluslararası finansal piyasalarda daha kullanılabilir kılmaktadır. Ancak Spahn vergisinin de etkinliğinin artırılması gerekmektedir. Bunun için de 1991-1998 döneminde Şili'de uygulanan zorunlu karşılık düzenlemesinin Spahn vergi ile birlikte uygulanması gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı finansal krizlere sebebiyet verebilen uluslararası spekülasyon para hareketliliğini önlemeye yönelik ortaya atılan yöntemleri karşılaştırmalı olarak ele almaktır. Sonuçta hedeflenen, finansal kriz dönemlerinde uygulan-

abilecek bir maliye politikası aracı olarak Spahn vergisinin diğer işlem vergilerine göre üstün yanlarını belirterek uygulanabilirliğini ortaya koymaktır. Ayrıca çalışmada, Spahn vergisinin zorunlu karşılık uygulaması ile etkinliğinin daha da artırılacağına yönelik bazı görüş ve önerilerde de bulunulacaktır.

1. Genel Olarak Finansal Kriz Olgusu ve Finansal Kriz Türleri

Kriz, beklenmedik gelişmelerin meydana gelmesi sonucunda ortaya çıkan, öngörülemez ve önleme mekanizmalarının yetersiz kaldığı tehlike olarak tanımlanabilir. Günlük hayatta, finansal kriz, ekonomik kriz, mali kriz, siyasi kriz, ahlaki kriz, hükümet krizi, döviz krizi v.b. şekillerinde kullanılmaktadır. Bunlar arasında ise en fazla sözü edilenler ise finansal ve ekonomik krizlerdir.

Krizler, bir ülkenin istikrarlı bir durumdan istikrarsız geçmesine, ekonomisinde aniden beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan olayların mikro açıdan firmaları, makro açıdan da ülke ekonomisini sarsacak sonuçlar ortaya çıkmasına vesile olabirler (Aktan ve Şen, 2001:1226).

Makroekonomik kriz türleri reel ve finansal sektör krizleri şeklinde sınıflandırılabilir. Reel krizler, mal-hizmet ve işgücü piyasalarında ciddi daralma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, üretim miktarının azalması, tam istihdam düzeyinden uzaklaşması, ekonomide atıl kapasitelerin oluşması ve işsizliğin artması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Finansal krizler, para ve hisse senedi piyasaları gibi finans piyasalarındaki şiddetli fiyat dalgalanmaları veya bankacılık sisteminde geri dönmeyen kredilerin aşırı derecede artması sonucunda yaşanan ciddi ekonomik sorunlar olarak kabul edilebilir (Gedikli, 2009:30). Finans sektöründe oluşan krizler piyasaların işlevlerini tam olarak yerine getirememesine neden olmaktadır. Bu durumda ekonomik faaliyetlerde daralmaya sebep olduğu söylenebilir. Finansal krizler derin bir etkiye sahiptir. Ülkelerin siyasi, ekonomik ve sosyal unsurları finansal krizlerden ciddi bir şekilde etkilenmektedir. Bu da söz konusu krizlerin nedenlerinin tespit edilmesini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca tespit edilen sebeplere yönelik tedbirlerinde alınması gerekmektedir.

1.1. Finansal Krizlerin Tarihi

Finansal liberalleşme düşüncesi, neoklasik te-
orinin bir öngörüsü olarak dikkat çekmektedir.
Finansal serbestleşme düşüncesinin temelinde
yerli tasarrufların yetersiz kaldığı durumlarda
yabancı tasarrufların etkin olarak kullanılması
gerektiği fikri yatmaktadır. Finansal serbestleş-
me ile yabancı tasarrufların yerli yatırımları ve
büyümeyi olumlu yönde etkileyeceği düşünül-
mektedir. Bu düşünceye göre sermaye hareket-
lerinin serbestleşmesi sonucunda tasarruflar,
sermaye darboğazı çeken ülkelere akacak, bir
başka deyişle, ekonomik etkinliği geliştirerek
büyüme ve istihdamı gerçekleştirmek için yurt-
içi tasarrufları yeterli olmayan gelişmekte olan
ülkelerde faiz oranını yükselterek, tasarruf faz-
lası olan ülkelerin tasarrufları çekilecek ve bu
süreç, gelişmekte olan ülkelerdeki faiz oranları
uluslar arası faiz oranı seviyesine inene kadar
devam edecektir (Duman, 2002:41).

1980 ve 1990 arası küreselleşmenin hızlandığı
bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dö-
nemde küresel düzeyde yaşanan sermaye akımlarının
hem gelişmiş hem de gelişmekte olan
ülkeler üzerinde pozitif etkiler oluşturacağı bazı
düşünürler tarafından kabul edilmiştir. Burada
planlanan gelişmiş ülkelerdeki tasarruf fazlasının
tasarruf eksikliği ve sermaye ihtiyacı duyan
gelişmekte olan ülkelere kaymasını sağlamaktır.
Böylelikle gelişmiş ülkede bulunan sermaye sa-
hipleri sermayelerini gelişmekte olan ülkelere
kaydırarak daha fazla faiz geliri elde etme imkanı
yakalayacaktır (Güloğlu ve Altınöğlü, 2002:3).

1980 sonrasında gelişmekte olan ülkelerde ya-
şanan yeni ekonomik yapılanmalar ve finansal
liberalleşme neticesinde, uluslar arası sermaye
yönünü gelişmekte olan ülkelere doğru çevir-
miştir. Bu akımdan yararlanmak isteyen pek
çok ülke finansal serbestleşme politikalarını
benimsemiştir. Finansal serbestleşme yabancı
yatırımları çekme konusunda oluşturduğu akım
nedeniyle çok cazip bir görüntü çizse de bazı
olumsuz yönlerinin de olduğu açıktır. Özellikle
ulusal döviz piyasaları açısından bu serbestliğin
yansımalarına bakıldığında, ülkelerin döviz rezerv
hareketliliğinin giriş ve çıkış evrelerindeki "kısa
vadecilik" ve ulusal finans piyasalarının giderek
daha fazla spekülasyonla saldırlara açık hale gelme-
si sonucunda belirsizlik ve risk ortamının ortaya
çıktığı görülmektedir (Durusoy, 2000:20).

Finansal krizlerin farklı coğrafyalarda ve farklı
makroekonomik şartlar altında çıkması ve dola-
yısıyla her bir krizin kendine özgü unsurlara sa-
hip olması, krizlerin öngörülememesine neden
olmaktadır. Ancak krizlerin nedeni ne olursa
olsun, sonuçlarının aynı olduğu söylenebilir. Bu
noktada milli gelirin düşmesi sonucu ülke eko-
nomisi fakirleşmekte, mali piyasalardaki dalga-
lanmaların artması sonucu da yatırımcılar zarar
etmekte ve buda işsizliği artırmaktadır (Tülay ve
Erdönmez, 1999:1). Burada finansal krizin tür
olarak niteliği önem arz etmektedir. Genel ola-
rak finansal kriz türleri, para krizleri, bankacılık
krizleri, ikiz krizler ve borç krizleridir.

1.2. Finansal Kriz Türleri

Literatürde bazı kriz gruplandırmaları mevcut-
tur. Bu konuda IMF'nin yaptığı sınıflandırma tem-
mel alınabilir. Buna göre finansal krizler, para,
bankacılık ve borç krizleri olarak üçlü bir ayrıma
tabi tutulabilir. Genellikle birlikte seyreden para
ve bankacılık krizlerini ikiz krizler olarak adlan-
dırmak da mümkündür.

Krizlerin kaynaklandığı sektöre göre, dengesiz-
liklerin yapısına ve bu dengesizliklerin kaynak-
landığı finansman vadesine göre sınıflandırma
yapmak da mümkündür. Yaşanan bir krizin et-
kilerinin tespitinde sorunun sadece finansal bo-
yutunun irdelenmesi kısır bir uygulama olabilir.
Dolayısıyla krizin reel sektör üzerindeki etkileri-
nin de değerlendirilmesi gerekir.

2008 küresel krizi ile birlikte oluşan finansal kri-
zin aslında gelişmekte olan ülkelerin bir sorunu
olmadığı gelişmiş ülkeler için ise farklı şekil ve
etkilerde ağır hasarlar oluşturduğu açıktır.

1.2.1. Para Krizleri

Para krizi, literatürde döviz krizi olarak da ifade
edilmektedir. Döviz kurundaki ani bir hareket
ve sermaye hareketlerindeki keskin bir değişim
sonucu ortaya çıkmaktadır (Yay vd., 2001:20).
Özellikle sabit döviz kuru sisteminde piyasa
katılımcılarının taleplerini aniden ulusal para
ile şekillendirmiş aktiflerden yabancı paralı ak-
tiflere kaydırılması sonucu, Merkez Bankası'nın
döviz rezervlerinin tükenmesi şeklinde ortaya
çıkan krizlerdir (Turgut, 2007:36).

Bir ülke parasının üzerindeki spekülasyonla
bir devalüasyonla veya şiddetli değer kaybıyla
sonuçlanırsa veya Merkez Bankası büyük
miktarlarda rezerv satmak veya faiz oranlarını
önemli oranlarda yükseltmek suretiyle parayı
korumaya zorlanırsa bir para krizi ortaya çık-
maktadır (Delice, 2003:59). Para krizi bir ülke
parasına güvenin kaybolmasına dolayısıyla spe-
külasyon fonlarının ülkeyi terk etmeye başlaması
ve merkez bankasının tüm destekleme çabalarına
rağmen mevcut kurun sürdürülemez olarak
ulusal paranın devalüe edilmesi veya tümünden
dalgalanmaya bırakılması şeklinde de tanımlan-
maktadır (Seyidoğlu, 1999:583). Döviz krizleri
genelde sabit kura dayalı dezinflasyon prog-
ramları sonucu ortaya çıkmakta ve yerli paranın
değer kazanması sonucu, cari işlemler denge-
sindeki açık büyümektedir.

1.2.2. Bankacılık Krizleri

Bankacılık krizleri genelde banka bilançolarının
kötüleştirmesinden; bilanço aktif yapılarının
bozulmasından kaynaklanmaktadır (Turgut,
2007:37). Başka bir ifade ile, geri dönmeyen
kredilerin artması, menkul değerler piyasasın-
daki dalgalanmalar, reel sektörün küçülmesi
nedeniyle bankaların aktif yapılarının bozul-
ması bankacılık krizlerinin temel nedenleri ol-
maktadır (Eren ve Süslü, 2001:664). Bankacılık
krizlerinin bir başka tanımı da, bir ya da birden
fazla bankaya güvenin sarsılması, halkın aniden
ve yaygın olarak mevduatlarını çekmek için ban-
kalara yüklenmesi olarak tanımlanmaktadır (Pa-
rasız, 1999:53).

1.2.3. İkiz Krizler

Finansal serbestleşmenin paralelinde makro-
ekonomik politika ve finansal sisteminin geli-
şmesindeki yetersizlik, bankacılık sektörü krizini,
ardından da döviz krizine neden olarak ekono-
mide kırılmalığa neden olmaktadır.

İkiz krizler, bir para krizinin bankacılık krizine
neden olması veya bir bankacılık krizinin para
krizine neden olması şeklinde iki türlü gerçek-
leşebilir. 1976-2002 yılları arasında 38 ülke, biri
para, diğeri ise onu takip eden en az bir tane ikiz
kriz dönemi yaşamıştır (Gedikli, 2009:48).

Para krizlerinin bankacılık krizlerine neden
olması ve dolayısıyla ikiz krizin oluşması du-
rumuyla Şili'de karşılaşmıştır. Şili'de 1979 ve
1982 yılları arasında yerli para dolar karşısında
aşırı değerlendiğinden, Şili hükümeti pesonun
dolara rahatça çevrilmesine izin vermiştir (Ge-
dikli, 2009:49). Bununla birlikte maaşlar yüksek
seviyelere çıkan enflasyon oranına bağlanmıştır.
Ancak bu önlemler pesonun dolar karşısındaki
güçlenmesine engel olamamıştır. Şili en son çö-
züm olarak dış borçlanmaya gitmiştir.

Bankacılık krizinin para krizine yol açması ve do-
layısıyla ikiz krizin ortaya çıkması ile ilgili olarak
IMF üç durumun varlığının söz konusu olma-
sının gerektiğini belirtmektedir. Bu durumlar (Ge-
dikli, 2009:50);

- Bankalardan kaçışlar ve mali etki,
- Paraya olan talepteki düşüşler,
- Aracı bankalar vasıtası ile sermaye akışlarının
geriye dönmesi ve para krizleri.

1.2.4. Borç Krizleri

Borçlanma, her ne kadar uygun görülmesi de
gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin önüne ge-
çemediği makroekonomik bir sorundur. Ülkeler
ekonomik ihtiyaçları karşılamak ve yine ekono-
miye yönelik hedefleri gerçekleştirmek için iç ve
dış borçlanma yolunu izlemektedir. Ekonomiye
yönelik hedeflerin özellikle gelişmekte olan ül-
keler için tartışılmaz bir öneminin olduğu düşü-
nülürse söz konusu ülkelerin gelişmiş ülkelere
nazaran daha fazla borçlanma yolunu tercih
ettikleri söylenebilir. Gittikçe artan borç ihtiya-
cı bir noktadan sonra, özellikle finansal kaynak
sorunu çeken gelişmekte olan ülkelerde kaçını-
lmaz hale gelmekte ve bu da borç krizlerine
neden olmaktadır (Çiçek vd., 2012:85).

1. Uluslar Arası Finansal Serbestleşme, Dünyada Yaşanan Finansal Kaynaklı Küresel Krizler, Krizlere Yönelik Önlemler: Tobin ve Spahn Vergisi

1.1. Uluslar arası Finansal Serbestleşme ve Sermaye Hareketleri

Kapitalist sistem içerisinde ekonomik büyüme,
sadece tek bir ülkenin problemi değil sistemin
devamlılığı ve zengin ülkelerdeki sermaye sa-

hiplerinin karlılık oranlarını arttırabilmeleri için gereken bir süreçtir (Mangır ve Ay, 2012:396). Bu yüzden uluslar arası sistemin tıkandığı ve likidite problemlerinin yaşandığı dönemlerde borçlu ülkelerin içinde bulunduğu sıkıntılı durum gelişmiş ülkeleri de olumsuz etkilemiştir. Bunun bir sonucu olarak ülkeler, büyümelerinin devamlılığı ve borç problemlerinin sona ermesi için ekonomilerini özellikle mali kesim açısından uluslar arası aktörlere açmalıdırlar. Finansal piyasaların serbestleştirilmesi ve dışa açılması ekonomik büyümeyi pozitif etkileyecek bir unsurdur.

90'lı yıllar gelişmekte olan ülkeler açısından uluslar arası finansal serbestleşmenin hız kazandığı bir dönemdir. Bu dönemde, gelişmekte olan ülkeler, kaynak yetersizliğine dayanan istikrarsız büyüme oranlarının çözümü olarak uluslar arası sermaye hareketlerini çekmeyi hedefleyen istikrar programları uygulamıştır (Mangır ve Ay, 2012:397). Bu da uluslar arası özel sermaye hareketlerinin başta yükselen piyasalar olmak üzere gelişmekte olan ülkelere yönelme-sine ortam hazırlamıştır.

Tablo 1. Uluslar arası Sermaye Hareketleri (milyar dolar)

	1975-82	1983-90	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Net Sermaye Akışı	22.3	37.7	224.2	161.0	262.3	361.4	501.4	659.0	1.221.6	780.3

Kaynak: Mangır ve Ay, 2012:397

Tablo 1'de gelişmekte olan ülkelere yönelen özel sermaye hareketleri görülmektedir. Tablo incelendiğinde 2008 krizinin hemen öncesinde gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye hareketleri 1.221.6 milyar dolara ulaştığı görülecektir. Gelişmekte olan ülkelerin yetersiz sermaye problemlerini çözmeye yönelik olarak finansal piyasaların dışa açılması söz konusu ülkelerin böylesine büyük miktarlarda sermayeyi kaldıracak bir ekonomiye sahip olmamaları nedeniyle bu durum krizlere neden olmuştur.

1.2. Dünyada Yaşanan Finansal Kaynaklı Küresel Krizler

Kapitalizmin gelişme sürecinde yaşanan en büyük kriz 1929 Dünya Buhranı'dır. Bu krizin etkileri geçtikten sonra 1980'lerin başlarına kadar dünya ekonomisinde büyük çapta bir ekonomik veya finansal krize rastlanmamaktadır. Bu arada çok büyük boyutlarda olmamakla birlikte 1980'li yılların başında gelişmekte olan ülke-

lerin dış borç yükümlülüklerini yerine getirememeleri sonucu yaşanan borç krizi, gelişmiş ve gelişmekte olan dünyada etkileri uzun süre devam eden ciddi ekonomik problemler yaşanmasına ve bir bütün olarak dünya ekonomisinin daralmasına yol açmıştır (Varlık, 2002:168).

1990'lı yıllar, gelişmekte olan bir çok ülkenin önemli ölçüde dışa açıldığı, ekonomik ve finansal krizlerin ortaya çıkma sıklığının arttığı ve daha çok bölgesel nitelik kazandığı bir dönemi temsil etmektedir. Bu dönemde yaşanan finansal krizlerin en önemlileri, Avrupa döviz kuru mekanizması krizi, Latin Amerika Krizleri, Doğu Asya Krizi ve Rusya krizidir. 2000'li yıllardaki en önemli finansal kriz ise 2008 krizi olarak bilinen ve Amerika mortgage sisteminin neden olduğu küresel krizdir. 2008 küresel krizinin etkileri günümüzde hala hissedilmektedir. Gerek Avrupa Birliği gerekse de diğer dünya ülkelerinde bu krizle birlikte bir takım önlem paketleri ortaya konulmaktadır.

Dünya genelinde son yıllarda yaşanmış yukarıda sayılan krizleri şu şekilde kısaca ele almak mümkündür.

1.2.1. Avrupa Döviz Kuru Mekanizması Krizi

Finansal serbestleşme sonrası, 1992-1993 yıllarında Avrupa Birliği ülkelerinde ortaya çıkan Avrupa Döviz Kuru Mekanizması krizi finansal karakterli ilk büyük krizdir. Krizin çıkmasında özellikle ABD faiz oranlarına göre yüksek olan Avrupa ülkeleri faiz oranlarının yabancı sermayeyi istikrarlı bölgeye çekmesi, ülke paralarının aşırı değerlendirilmesi ve cari açıkların artması en önemli faktördür (Fratzscher, 2002:15). Diğer taraftan Avrupa ülkelerinde krizden önce uygulanan nispeten gevşek maliye politikasıyla sıkı para politikası sonuçlarının verimli olmaması da krizin çıkmasında etkin rol oynamıştır. Cari açıkları finanse etmede gerekli olan yabancı sermayeyi çekmek için yüksek tutulan faiz oranları yatırımları engellemiş ve bu durumda resesyona neden olmuştur (Başyigit, 2010:26). Bütün bu faktörlere bağlı olarak Avrupa Döviz Kuru Krizi, sabitlenmiş döviz kurunun, aşırı değerli paraların, finansal serbestliğin ve en önemlisi uluslar arası sermaye piyasalarındaki spekülasyonların sonucu olarak oluşmuş bir para krizidir (Yay, 2001:32).

Latin Amerika Krizleri

Küreselleşme ile birlikte hızlanan finansal serbestleşmenin olumsuz etkilerinin yaşandığı coğrafyalardan biriside Latin Amerika'dır. Başta Arjantin ve Brezilya olmak üzere pek çok Latin Amerika ülkesi finansal krizden ağır şekilde etkilenmiştir.

1980'li yıllarda Latin Amerika ülkelerinin finansal gelişmişlik düzeyi birbirinden farklılık göstermektedir. Arjantin, Brezilya, Şili, Uruguay gibi ülkelerde bankacılık sektörü önemli derecede dengesizlikler göstermesine rağmen, biraz daha gelişmiş durumdadır (Edwards, 1995:200). Bu ülkelerde finansal baskı politikaları, faiz oranlarının kontrol edilmesi, kredi tesisinin devlet tarafından yapılması, menkul kıymetler borsalarının ve yani mali kurumların kurulmasının engellenmesi, sermaye hareketlerine sınır getirilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Finansal baskı politikaları Latin Amerika ülkelerinde finansal sektörün daralmasına neden olmuştur. Finan-

sal sektörün büyüklüğünü ölçen para arzının GSYİH'ya oranı, 1980 öncesinde %40'ların altında seyretmiştir (Çiçek vd, 2012:88). Gelişmiş ülkelerin oranları ile karşılaştırıldığında, bu oran oldukça düşüktür.

1980'lerden 1990'lara kadar olan dönemde, özellikle 1982 borç krizinden sonra, Latin Amerika ülkeleri finansal sistemlerine derinlik kazandırma ve yatırımlarda verimliliği artırma amacını benimsemişler; bu amaca yönelik olarak da faiz oranlarının serbest bırakılması, kredi tahsis politikalarının terk edilmesi, mevduat munzam karşılık oranlarının düşürülmesi, yerli ve yabancı bankaların finansal sisteme girmelerini engelleyen yasaların kaldırılması ile etkin denetimi içeren mali reformlar yapılmıştır (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002:6).

1.2.2. Doğu Asya Krizi

Temmuz 1997'de Tayland'da ortaya çıkan ve kısa sürede özellikle Güney Kore ve Endonezya'ya yayılan, Hong-Kong, Malezya, Filipinleri belirli ölçüde olumsuz etkileyen, Singapur'da dahi olumsuz etkileri hissedilen ekonomik krizin nedenleri oldukça karışıktır (Yılmaz vd., 2005:81).

Krizle yol açan temel sorunlar; krize en fazla maruz kalan ülkelerin ödemeler dengesi cari hesap kalemlerindeki kronik açıkların dengelenmesi yönünde gerekli önlemlerin alınmaması olması, döviz kurlarının çok uzun süre uluslar arası para piyasalarında meydana gelen gelişmeler dikkate alınmadan Amerikan dolarına endekslenmesidir (Başyigit, 2010:27).

Asya ülkelerinin sağladığı bu ekonomik başarı pek çok gelişmekte olan ülke için umut olmuştur. Bu noktada söz konusu ülkelerde yaşanan krizin nedenlerinin tespiti önem kazanmıştır. Yaşanan krizin nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Çiçek vd, 2012:87);

- Finansal ve reel kesimde dışarıdan borçlanmayı ve aşırı düzeyde kur riski taşıyan pozisyonları tutmayı cazip hale getiren sabit kur rejimlerinin uzun süre devam ettirilmesi,
- Bankaların borç portföylerinin yapısının hızla bozulmasına yol açan ticari mallardan ticari olmayan mallara yönelik akım ve bu akımın neden olduğu geri ödenemeyen borçlar,

- Kurumsal inceleme ve denetim mekanizmalarının gevşemesi,
- Başta Tayland olmak üzere, bölgedeki pek çok ülkede görülen büyük dış açıklar, emlak ve menkul piyasalarında patlama şeklinde kendini gösteren ekonominin aşırı ısınmasının giderilmesinde yaşanan başarısızlıklar,
- Çin Halk Cumhuriyeti'nin son yıllarda ekonomik alanda gerçekleştirdiği önemli reformlarla ülkeye çok miktarda yabancı sermaye çekmesi. Ayrıca, ülke içinde yatırıma dönüşen bu sermayenin ucuz iş gücü ile karışması ve bölgedeki diğer ülkelere nazaran dört yıl önce yapılan devalüasyonla desteklenmesi sonucu Çin Halk Cumhuriyeti'nin rekabet gücünün artması, bu durumda doğal olarak ihracata dayalı büyüme modelini benimseyen Asya ülkelerini zor durumda bırakmasıdır.

1.2.3. Rusya Krizi

Diğer krizlerde olduğu gibi Rusya krizinde de finansal boyut ön plana çıkmaktadır. 1998 yılından itibaren finansal piyasalarda çalkantılar görülmeye başlanmış, şirket ve banka iflasları meydana gelmiştir. Rusya'da yaşanan mali kriz gelişmekte olan piyasalardan yabancıların çıkışını başlatmış ve bu gelişmeler sermaye hareketlerini olumsuz etkilemiştir. Ortaya çıkan kısa vadeli sermaye çıkışı, bir yandan mali sektörün küçülmesine, diğer yandan kamu kesiminin yüksek borçlanma gereğinden dolayı reel faizlerin yükselmesine neden olmuştur (Yılmaz vd., 2005:99).

1.2.3. 1994-1999-2001 Türkiye Krizleri

1990'lı yıllarda ve sonrasında Türkiye'de yaşanan krizlerde 24 Ocak 1980 kararlarının önemli bir etkisi olmuştur. Bu kararlarla dışa açık, ihracata dayalı, liberal ekonomi-maliye politikası benimsenmiştir (Palamut ve Giray, 2001:21-22). 1980 sonrasında Türkiye'de yaşanan gelişmeler sonucunda köklü bir strateji değişikliğine gidilerek, serbest piyasa ekonomisi kurallarına ağırlık verilmiş, krizleri ortaya çıkaran faizler ve TL'den kaynaklanan sebepler denge dışına çıkmamaya çalışarak tutulmaya çalışılmıştır. Ancak serbest piyasa ekonomisinde de enflasyon, faiz, kurlar ve ücretler arasındaki denge bozuklukları kriz-

lere neden olmaya devam etmiştir (Ertuna, 2001:491-492). Kısacası 1980 sonrasında, enflasyon kontrol altına alınamamış, makro dengeler iyileştirilememiş, dış piyasalarda rekabet gücü sağlanamamış, kamu kesimi açıkları, cari işlemler açıkları büyümüş, iç ve dış borçlar artmış, ihracat ve ithalat dengesi bozulmaya devam etmiştir.

1994 krizinin nedenleri, 1989 sonrası yaşanan dengesizliklerle birlikte; 1993 yılının son yarısında özellikle 1994 yılının ilk üç ayında yapılan siyasi ve iktisadi yanlışlıklar olmuştur. 1990-1993 yılları arasında uygulanan borçlanma politikası bir anlamda krize ve bankaların bünyelerinde erozyona sebebiyet vermiştir. 1994 yılında, mali piyasalar ve döviz kurlarında yaşanan belirsizlikler karşısında, bunları gidermek amacıyla uygulamaya konulan istikrar önlemleri sonucu kamu harcamaları azalmış, bu durum beraberinde iç talep ve üretimde daralmayı getirmiştir (Gedikli, 2009:179).

1999 krizine bakıldığında, 1998'de Rusya'da ve Doğu Asya'da yaşanan gelişmelerin etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Rusya'nın devalüasyon ve moratoryum ilan etmesi ile birlikte küresel bir finansal kriz daha yaşanmıştır. Yaşanan küresel kriz Türkiye'den sermaye çıkışına yol açarken diğer taraftan sermaye girişlerinin durmasına neden olmuştur.

2001 krizine bakıldığında, Türkiye ekonomisinin krize girme nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Parasız, 2001:851);

- 2000 yılı ekonomi politikalarının belirlenmesinde Doğu Asya ülkelerinin 1997 yılının Haziran ayında %25-%35 arasında yaptıkları devalüasyonun Türk ekonomisine olası etkilerinin dikkate alınmamasından kaynaklanan strateji hataları,
- İç borç politikasında izlenen yanlış yol,
- Kamu bankalarının ekonomiye 20 katrilyon liraya yakın para pompalaması ve bunu banka zararı olarak bilançolarına yazmaları,
- Özel sektörün talepte meydana gelen artışa, üretim artışı yerine fiyat artışı ile cevap vermesi.

1.2.4. 2008 Krizi

1990'lı yıllarda başlayan piyasaların liberalleşmesi sonucu kontrol ve finansal denetimden uzaklaşan finansal sistemin yarattığı bir kriz olan 2008 krizi tüm dünyayı etkileyen küresel bir kriz halini almıştır (Yılmaz ve Gaygusuz, 2009:1). Finansal sektörde başlayan bu kriz reel sektörü de etkilemiş ve dünya ekonomilerini derin bir resesyona içine sokmuştur (Çiçek vd., 2012:89).

Finansal serbestliğin bir sonucu olarak artan spekülasyon sermaye hareketleri özellikle gelişmekte olan ülkeler için büyük bir sorun teşkil etmiştir. Bunun en somut örneği 2008 krizidir.

Tablo 2. Gelişmekte Olan Ükelere Net Yabancı Sermaye Akımı (Milyar Dolar)

	1996	2003	2007	2008
Net Özel Sermaye Akımları	161.4	236.7	928.6	465.8
Net Doğrudan Öz Sermaye Yatırımları	128.6	138.5	296.1	174.1
Yerleşiklerin Sermaye Hareketleri	123.7	-49	-384.4	-421.9
Rezerv Değişimleri ("-" artışı göstermektedir)	-90.4	-272.5	-948.7	-444.3
Toplam Uluslar arası Rezervler (altın hariç)	311.8	1.250.9	3.705.3	4.094.6
Toplam Dış Borç	635.1	2.230.2	3.662.5	3.884

Kaynak: Çiçek vd, 2012:89

Tablo 2. incelendiğinde gelişmekte olan ülkelere dönemler itibari ile giren yabancı sermaye miktarları görülmektedir. Asya krizi öncesinde 1996 yılında 161.4 milyar dolarlık bir sermaye girişi gerçekleşirken 2008 krizinin hemen öncesinde, 2007 yılında, 928.6 milyar dolarlık bir sermaye girişi gerçekleşmiştir. Bu aşırı sermaye girişine hazırlıklı olmayan gelişmekte olan ülkeler için kriz kaçınılmaz olmuştur.

Krizin etkilerinin görülmeye başladığı 2007 yılına kadar yükselen piyasa ekonomileri, daha önce görülmemiş düzeyde yüksek oranlarda büyüme fırsatı bulmuşlardır. Yüksek hızla büyüyen ülkelerin enerji ve petrol talepleri artmış ve bunun sonucunda bu ürünlerin fiyatlarında büyük artışlar gözlenmiştir. Özellikle ham petrol fiyatları varil başına 2003 yılında 25, 2008 yılı itibari ile de 60 dolar seviyesine ulaşmıştır (Battrel, 2008:2).

Bu fiyat artışlarının doğal sonucu olarak, uluslar arası piyasalarda likidite fazlası meydana gelmiş, ABD başta olmak üzere bir çok ülkeye sermaye akımı kolaylaşmıştır. Yüksek miktarlarda likidite ayrıca bir çok ülkede varlık fiyatlarında da büyük artışlara neden olmuştur.

Kriz öncesi dönemde, küresel dengesizliklerin, özellikle de ABD'nin çok yüksek cari açıklarının önemli riskler taşıması sebebiyle ve gerekli politika önlemleri alınmadığı takdirde bu dengesizliğin ileride bir krize yol açabileceği şeklinde genel bir kanaat bulunmaktadır. Gerçekten de ABD'nin cari açık süreci, 2000'de 400 milyar dolar, 2003'de 450 milyar dolar, 2005'de 500 milyar dolar, 2006'da 800 milyar dolar seviyesine ulaşmış, ardından belli bir düzelmeye yaşanmasına rağmen 2008 yılında yaklaşık 600 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Buna mukabil, petrol ihracatçısı ülkelere cari fazla, 2000'de 200 milyar dolar, 2003'de 150 milyar dolar, 2005 ve 2007'de 400 milyar dolar, 2008'de ise 700 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (European Central Bank, 2009).

2008 yılının ikinci yarısında küresel boyuta ulaşan krizin temelini Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) mortgage piyasasında yaşanan sorunlar oluşturmaktadır. ABD'de ortaya çıkan ve tüm dünyayı olumsuz etkileyen emlak sektörüne ilişkin sorunların temeli, 2003 yılında bazı finansal kuruluşların kredibilitesi zayıf olan kişilere de mortgage kredisi vermeye başlaması ile atılmış ve finansal kesim üzerine büyük bir risk almıştır (Eğilmez, 2009:66).

Bankalar daha fazla kredi verebilmek için, riskli gruba verilen kredilerden doğan alacaklarını teminat göstererek, emlak tahvilleri çıkarıp bunları piyasadaki benzerlerine göre daha yüksek faizle, ağırlıklı olarak riskli yatırımlardan yüksek karlar elde etmeyi hedefleyen hedge fonları satmışlardır.

Verilen kredileri tahsil edemeyen bankalar kaynak sıkıntısı içine girmişler ve finansal piyasalarda oluşan güvensizlik sonucu bankaların birbirlerine borç verme konusunda çekingen davranmaları, likidite sorununu doğurarak mali sistemin durmasına yol açmıştır. Bununla birlikte bireysel mortgage kredilerine dayalı menkul kıymetler piyasasında ABD'nin lider olması, 2007 yılı itibarı ile konuta dayalı menkul kıymetlerin %89.2'sinin bu ülkeden ihraç edilmesi ve bu sistem içinde yer alan yeni finansal kurumların (monoline ve hedge fonları gibi) karmaşık kredi türev ürünlerini kullanmaları, bu ülkede başlayan finansal bir sorunun global finansal piyasalar üzerinde domino etkisi yapmasına neden olmuştur.

2008 krizi, ABD ve diğer gelişmiş ekonomilerin mali sistemlerini yeniden yapılandırmasının, gelişmekte olan ekonomilerin ise sermaye hareketleri ile ilgili politikalarını yeniden gözden geçirmelerinin gerektiğini ortaya koymuştur (Eğilmez, 2009:68). Bu doğrultuda finansal krizlere yönelik olarak bir takım önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemler küreselleşmenin bir gereği olarak tüm dünya ülkeleri tarafından kullanılabilir nitelikte olmalıdır. Söz konusu önlemlerin özellikle vergisel nitelikte olması finansal serbestliğin getirdiği spekülasyon hareketleri sınırlandıracaktır. Sermaye akışına sınır getirecek yeni bir vergi uygulaması yatırımcıların karar mekanizmaları üzerinde mutlak bir etki oluşturacaktır.

1.3. Finansal Krizlerin Önlenmesine Yönelik Vergisel Önlemler: Tobin Vergisi Uygulaması

Bretton Woods'un sabit parite sisteminin 1970'lerin başlarında çökmesinin ardından, serbestleştirme (liberalizasyon) ve düzensizleştirme temeline dayanan neo-liberal iktisadi

anlayış giderek küresel düzeyde egemen hale gelmiştir (Erdoğan, 2007:259). Dalgalı kurun uygulanmaya başlandığı finansal piyasalarda, ekonomi üzerinde devlet kontrolleri giderek azalarak, serbest piyasaya geçişler hızlanmıştır.

Ekonomik etkinliği ve iktisadi büyümeyi arttıracığı yönündeki neo-liberal iktisat anlayışın etkisiyle, 1970'li yılların başından itibaren giderek hız kazanan bir finansal serbestleşme yaşanmaktadır. Bir çok ülke bu sürecin bir sonucu olarak sermaye hareketlerini büyük ölçüde serbestleştirmiştir (Balseven ve Erdoğan, 2005:297). Dolayısıyla mali küreselleşme büyük ölçüde tamamlanmıştır. Ancak neo-liberal iktisatçıların olumlu beklentileri gerçekleşmemiş, mali küreselleşmenin derinleşmesi ile birlikte özellikle gelişmekte olan ülkeler şiddetli finansal krizler yaşamıştır.

Özellikle gelişmekte olan ülkeler için büyük bir tehlike arz eden sermaye hareketlerini engellemek üzere para transferlerine vergi getirilmesi fikri gündeme gelmiştir. Bu fikir 1972 yılında James Tobin tarafından ortaya konmuştur (Tobin, 2003: 521). Tobin vergisi olarak bilinen bu uygulamayla benzer özellikte olan Avrupa Birliği'nde uygulanmak istenen finansal işlem vergisi ve spahn vergisi uygulamaları birbirleri ile benzerlik arz etmektedir. Her ne kadar birbirlerine benzer uygulamalar olsa da özellikle spahn vergisi diğer vergilerden daha farklı bir yapıya sahip olması nedeniyle dikkat çekmektedir.

1.3.1. Tobin Vergisi Uygulaması

Bretton Woods sisteminin çöküşünün ardından yaşanan dış mali serbestleşmeyle mali piyasalar büyük bir hız ve akışkanlık kazanmış ve bu durumda kısa dönemli sermaye akımlarının bir ülke ve/veya bölgeye giriş çıkış şeklindeki çevrimi, döviz kurlarında büyük oynaklıklar oluşmasına zemin hazırlamıştır (Balseven ve Erdoğan, 2005:307). Bu durumun spekülasyon işlemleri yoluyla mali piyasalarda istikrarsızlıklara neden olabileceği 1970'lerin başında James Tobin tarafından ön görülmüştür. Tobin söz konusu sorunun çözümü için döviz alım ve satım işlemleri

üzerinden kendi adıyla anılan bir vergi alınmasını önermiştir².

Aslında Tobin vergisinin kökü J. M. Keynes'e kadar uzanmaktadır. 1929 Büyük Buhranı'nın etkilerinin sürdüğü 1930'ların ikinci yarısında Keynes, finansal piyasalar üzerine salınacak bir işlem vergisinin spekülasyon hareketleri önleme ve uzun vadeli yatırımları özendirmedeki önemine dikkat çekmiştir. Bu konudaki görüşlerini 1936'da yazdığı '*The General Theory of Employment, Interest and Money*'³ adlı ünlü çalışmasında dile getiren Keynes, hisse senedi piyasasına uygulanacak böyle bir verginin kısa vadeli alım-satım karı elde etmek isteyen spekülasyoncuları bu kararlarından caydıracağını; buna karşın temel göstergeleri esas alarak yatırım yapanları olumsuz yönde etkilemeyeceğini ileri sürmüştür (Şen vd., 2004:94). Basit tanımıyla Tobin Vergisi; spot döviz alım satım işlemleri üzerine getirilen sabit fakat düşük oranlı advalorem bir vergidir.

Tobin Vergisi, belli bir miktardaki para biriminin diğer bir para birimine dönüştürülmesi işlemi üzerinde odaklaşan bir mekanizmayı temsil etmektedir. Buna göre verginin kapsadığı alan olan sermaye hareketleri üzerine düşük oranlı bir vergi tatbik edilmesi düşünülmektedir. Aslında Tobin vergisinin çalışma mekanizması oldukça basittir. Yapılması gereken yalnızca herhangi bir para biriminin diğerine dönüştürülmesi sırasında bu işlem üzerine düşük oranlı bir advalorem vergi uygulanmasıdır (Şen vd., 2004:95). İşlemler üzerine konacak vergi sayesinde ticarete az dahi olsa bir engel koymak istemediğini beyan eden Tobin, "Ancak ticaret adı altında yapılan para transferlerini engellemek için başka bir yol görmüyorum." demiştir. Tobin, spot piyasalarda bir para biriminin diğerine dönüştürülmesi halinde transfer miktarıyla oransal uluslararası olarak standart bir vergi uygulanmasını teklif etmektedir. Tobin vergisinin en temel işlevi ülkeden ani çıkış yapan sıcak paranın girişini engelleyecek olmasıdır (Çelik, 2012:387).

2 James Tobin'in kendi adıyla anılan bu verginin türevleri olarak literatürde şu görüşler de incelenebilir: Reinhart (1991), Tornell (1988 ve 1990), Eichengreen and Wyplosz (1993).

3 İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi.

Tobin, teklif ettiği verginin, tüm finans enstrümanlarına uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Tobin'e göre bu vergi, bir para biriminin başka bir para biriminin geçerli olduğu bölgede mal, hizmet, gayrimenkul alması durumunda uygulanmalıdır. Tobin'in "throw sand in the wheels" sözleriyle özdeşleşen bu teklifi, nispet-siz olarak küresel döviz piyasalarında gerçekleşen kısa süreli ve yüksek meblağlı sermaye hareketlerine vergi getirilmesini içermektedir (Westerhoff, 2003:2).

Tobin vergisi bir takım avantajları açısından uygulanabilir ancak yine bir takım dezavantajları açısından kullanımı riskli olan bir düzenlemedir. Tobin vergisinin avantaj ve dezavantajları şu şekilde sıralanabilir (Şen vd., 2004:98-104);

Avantajlar:

- Spekülasyon amaçlı döviz hareketlerini önlemesi ve döviz piyasalarındaki oynaklığı (kayganlığı) azaltması,
- Ulusal makro ekonomik politikalar üzerindeki olumsuz etkileri minimize etmesi,
- Gelir sağlaması.

Dezavantajlar:

- Uygulanmasının güç olması,
- Uluslararası işlem ve likidite hacmini olumsuz yönde etkilemesi,
- Finansal serbestleşmeye aykırı olması,
- Uluslar arası piyasalarda etkisizliğe neden olması,
- Spekülasyonu önlemede yetersiz kalması,

1.3.2. Tobin Vergisine Yönelik Eleştiriler

Tobin vergisi ve benzer nitelikte olan finansal işlem vergisine yönelik eleştiriler, daha çok piyasa mekanizmasının temelde etkin sonuçlar doğurduğuna inanan ve piyasalara müdahale edilmesine soğuk bakan neo-liberal iktisatçılardan gelmektedir. Neo-liberal iktisatçılar, döviz işlemleri üzerinden alınacak bir verginin yalnızca döviz işlem hacmini azaltacağını, mali oynaklık üzerinde ise olumlu bir etkisinin olmayacağını öne sürmektedirler (Erdoğan, 2009:349). Onlara göre böyle bir vergi, istikrarın kaynağında

yattığını varsaydıkları spekülasyonu azaltarak aslında mali oynaklığı daha da artırabilir. Ancak, likidite ile istikrar arasında neo-liberal iktisatçıların varsaydıkları türden bir ilişki bugüne kadar kanıtlanmış değildir.

Tobin ve benzeri işlem vergilerine gelen bir diğer önemli eleştiride, bu verginin tüm dünyada eş anlı olarak başlatılmaması halinde uygulama alanı bulamayacağı yönünde olmuştur (Demirbaş, 2008:34). Bu görüşe göre, Tobin vergisini uygulamayan ülke ekonomilerine aşırı bir sermaye akışı olacaktır. Bazı ülkeler ekonomilerini genişletmek için özellikle Tobin vergisini uygulamamayı tercih edeceklerdir. Bir örnekle değerlendirme yapılacak olursa, yakın tarihte gerçekleşen 2008 küresel krizinin etkileri hala hissedilmektedir. Bu krizin özellikle Avrupa Birliği üzerinde ciddi etki yarattığı da açıktır. Avrupa Birliği'nin krize yönelik Tobin vergisi benzeri bir işlem vergisi kullanma önerisine ilk tepki yine birlik üyesi İngiltere'den gelmiştir. İngiltere gerekçe olarak bu verginin tüm dünya ülkeleri tarafından uygulanmadığında, uygulayan ülkelere sermaye kaçışlarının olacağını belirtmiştir. Londra borsasının %85'lik işlem hacmi düşünüldüğünde bu gerekçenin yerinde olduğu düşünülebilir.

Tobin vergisi uygulamasına yönelik eleştirilerden bir diğeri de sermayenin vergi avantajı olan alanlara ve işlemlere yöneleceğidir. Aslında bu bütün işlem vergilerinin bir eleştirisidir. Ancak Spahn vergisi uygulamasının tahlilinde bu konuya yönelik çözüm önerilerinde bulunulacaktır.

Bu eleştiriler ışığında Tobin vergisinin bir türevi olarak değerlendirilen ve alternatif olarak önerilebilecek Spahn vergisi ilerleyen başlıklarda inceleme altına alınacaktır.

2.4.Finansal Krizlerin Önlenmesinde Alternatif Bir Vergi: Spahn Vergisi

Bu vergi, Tobin vergisinden hareket ederek sermaye hareketlerine vergi konulması fikrini geliştiren ve alternatif bir vergi ortaya koyan teklif Alman ekonomist Paul Bernd Spahn tarafından getirilmiştir. Paul Bernd Spahn'a göre Tobin vergisinin bir takım eksiklikleri bulunmaktadır. Tobin, spekülasyon sermaye hareketlerini

uluslar arası finansal işlemlere uygulanacak bir vergi aracılığı ile kontrol edilmesini önermiştir. Fakat analizler saf bir işlem vergisi olarak Tobin vergisinin söz konusu finansal işlemleri kontrol etmede yeterli olmadığını göstermiştir (Spahn, 1995:1). Spahn'a göre Tobin vergisi mali işlemleri bozacak ve likidite sorunu yaratacaktır. Ayrıca Spahn, Tobin vergisinin spekülasyonları caydırıcı etkisinin oldukça zayıf olduğunu düşünmektedir.

Özü itibarıyla Tobin vergisinin varyasyonlarından biri olarak adlandırılabilir Spahn vergisi döviz değişim işlemlerinde karşılaşılan dalgalanmaları önlemek amacıyla geliştirilmiştir (Esener ve Biniş, 2012:129). Uygulama aşamasında Tobin vergisinden farklılaşmaktadır.

Likidite ticareti ile spekülasyon ticareti birbirinden ayırmak zordur. Eğer finansal işlemler üzerine konulacak vergi yüksek oranlarda ve genel olarak uygulama alanı bulursa söz konusu verginin etkisi zarar verici nitelikte olabilir (Spahn, 1995:1). Olası bir işlem vergisinin düşük oranlarda uygulanması halinde ise, finansal piyasalar üzerindeki negatif etkisi azalmakla birlikte spekülasyon hareketlere karşı tedbir olma özelliğini yitireceği düşünülmektedir (Esener ve Biniş, 2012:129). Spahn bu sorunun çözümüne yönelik olarak, iki aşamalı oran yapısına sahip bir vergi önerisinde bulunmuştur. Buna göre, düşük oranlı bir finansal işlem vergisinin yanında yasaklayıcı nitelikte döviz değişim tarifesi önermiştir. Söz konusu tarife finansal işlemlerden ziyade olası spekülasyon girişleri önlemede kullanılabilir niteliktedir.

Spahn, maliye ve para politikalarının çatışması, istikrar ve etkinlik düzeyi, işlem maliyetleri, kaynak dağılımı ve vergi oranı gibi noktalara dikkat çekmiştir. Ayrıca Tobin vergisine yönelik 4 temel ikileme bulunmaktadır. Bunlar (Spahn, 1995:2);

- Vergi tabanı
- Vergi oranı,
- Vergi geliri,
- Vergi kullanımı.

Tobin vergisi ve benzer niteliğe sahip diğer vergi önerilerinde yukarıda sayılan 4 ikileme yönelik bir içtihadın olmadığı söylenebilir. Aslında Spahn vergisi içinde benzer bir eleştiri yapmak mümkündür.

Spahn, vergi geliri elde etmekten ziyade spekülasyon ataklarda ve para krizlerinde kısa devre vazifesi görececek bir sistemi arzu etmektedir. Bu yaklaşımın en verimli olacağı ekonomiler arasında, finansal krizlerin ve döviz kurundaki hareketlerin yıkıcı etkilerinden korunmak istenen, gelişmekte olan ve orta gelir düzeyindeki ülkeler yer almaktadır (Spratt, 2006:19).

Spahn yaklaşımında normal piyasa şartlarında tüm döviz hareketlerine minimum düzeyde (belki sıfır) bir transfer vergisi uygulanması öngörülmektedir. Döviz kurları için önceden tahmin edilen üst sınırlar aşıldığında, vergi oranı artırılabilecektir. Spahn'ın burada odaklandığı nokta, döviz kurundaki değişimlere bağımlı olarak sermaye transferlerine ilave yük getirecek bir vergi önerilerek, döviz alış verişinin daha pahalı hale getirilmesi yoluyla spekülasyonların engellenmesidir (Çiçek vd., 2012:96). Neticede, döviz kurlarındaki olumsuz gelişmelerden etkilenen para birimi üzerine konacak çok yüksek vergi oranları sayesinde spekülasyonların hevesleri kırılacaktır.

Spahn vergilemeden, spekülasyon amaçlı olmayan döviz işlemlerinin etkilenmemesi ve dolaşımıyla bu verginin etkinliğinin artırılması için iki aşamalı bir Tobin vergisi önerisinde bulunmaktadır (Şen vd., 2004:906). İki aşamalı Tobin vergisi önerisinin ilk aşamasını düşük oranlı bir Tobin vergisi oluşturmaktadır. Bu oranın yüzde 0,01 veya 0,02 olması ön görülmektedir. Böyle bir vergi uygulaması ciddi tahriflere yol açmayacak ve vergi kaçakçılığını teşvik etmeyecektir. Daha fazlası, böyle bir vergi bir nevi kontrol mekanizması görevini üstlenecek ve piyasadaki gelişmelerin takibine yardımcı olacaktır. Spahn'ın önerdiği iki aşamalı Tobin vergisinin ikinci aşamasını, ek bir döviz vergisi oluşturmaktadır. Bu aşamada alınacak vergi yalnızca spekülasyon amaçlı döviz işlemlerinin arttığı dönemlerde uygulanacak yasaklayıcı bir

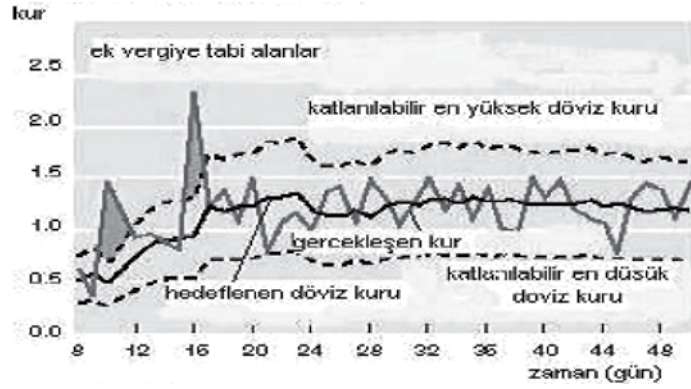
ek döviz vergisinden ibarettir. Söz konusu döviz vergisinin oranı belli olmayıp %100'e kadar artırılabilir (Spahn, 1996). Yüksek vergi oranı ise aşırı döviz kuru volatilitesi durumunda uygulanacaktır. Spahn'ın iki basamaklı vergi yaklaşımı döviz kuru istikrarına ulaşmak için kullanılan eski European Monetary System (EMS)-Avrupa Para Sistemi'ne benzemektedir. Avrupa Para Sistemi'nde, döviz kurunun önceden belirlenen eşik sınırı aşması halinde ek ücretler getirilmekteydi. Spahn'ın sisteminde döviz kuru bant içerisinde hareket ettiğinde hiçbir ilave ücret uygulanmamaktaydı. Sadece büyük miktarlardaki spekülasyon hareketleri sayesinde döviz kuru bandının dışına çıktığında vergi mekanizması aktif hale geçecektir. Vergi mekanizması sayesinde spekülasyon hareketleri engellenecektir. EMS'den farklı olarak, döviz kuru merkez bankasının müdahalesi yerine vergi uygulanarak arzu edilen bant arasında tutulabilecektir (Cassimon, 2001:165).

2.4.1. Spahn Vergisinin Uygulanabilirliği

Spahn vergisi temelde şu esaslara dayanmaktadır (Açıkgöz, 2008:84);

- Her zaman uygulanan düşük oranlı bir genel Tobin vergisi,
- Spot döviz işlemleri üzerinden %2 oranında bir vergi,
- Türev işlemlerinden %0.1 oranında bir vergi,
- Spekülasyon işlemlerinin yoğunlaştığı dönemlerde yasaklayıcı ek vergi.

Spahn'ın önerdiği iki aşamalı vergi yalnızca döviz kurunda büyük çalkantıların olduğu kriz dönemlerinde uygulanacak bir ek vergiden oluşmaktadır. Minimum oranlı vergi sürekli olarak uygulanacak, piyasaların normal likidite fonksiyonuna zarar vermeden önemli miktarda gelir elde edilecektir. Amacı gelir olmayan ikinci vergi ise ulusal para birimine karşı spekülasyon saldırıları olduğunda otomatik bir fren işlevi görecektir. Spekülasyon giriş çıkışlarının artmaya başladığı dönemlerde bu uygulama ile vergi oranı artmış, sermaye çıkışlarının yaratacağı etki en aza indirilmiş olacaktır.

Grafik 1. İki Aşamalı Tobin Vergisi

Kaynak: Spahn, 2002:19.

Grafik 1.'de Spahn tarafından önerilen iki aşamalı Tobin vergisi yer almaktadır. Bu öneriye göre döviz kuru için bir alt ve üst sınır belirlenir. Grafikte kullanılabilir en düşük ve en yüksek döviz kuru olarak gösterilen sınırlar içerisinde kurun serbestçe dalgalanmasına izin verilir. Döviz kuru bu sınırlar içerisinde kaldığı sürece minimum vergi oranı uygulanacak ve döviz kurunun bu oranları aştığı durumlarda uluslararası parasal işlemler ek vergiye tabi tutulacaktır. Böylece döviz kuru uluslararası rezervlerin kullanılmasına veya merkez bankasının müdahalede bulunmasına gerek kalmaksızın vergileme yolu ile hedeflenen aralık içerisinde tutulacaktır (Spahn, 2002:19).

Genel olarak bakıldığında Spahn vergisi diğer finansal işlem vergilerine nazaran daha etkin bir yapıya sahiptir. Artırmalı vergi uygulaması, özellikle kriz dönemlerinde korumacı bir maliye politikası olarak değerlendirilebilir. Ancak Spahn vergisinin mutlak etkinliğe sahip olduğu fazlasıyla iyimser bir yaklaşım olacaktır. Spahn vergisinin etkinliğinin artırılmasına yönelik önerilerin tam olarak anlaşılabilmesi için Şili'de finansal kriz döneminde uygulanan sistemin incelenmesi gerekmektedir.

2.4.2. Spahn Vergisinin Etkinliğinin Artırılmasında Şili Uygulaması

Daha öncede bahsedildiği gibi Asya krizi ile birlikte, kontrolsüz sermaye hareketlerinin de-

rin finansal krizlere neden olabileceği ortaya çıkmış, gelecekte sermaye hareketlerinden kaynaklanabilecek finansal krizleri önlemek amacıyla sermaye girişlerinin güvence altına alınması düşüncesi yaygınlaşmıştır. Sermaye girişlerine konulan kontrollerin, gelişmekte olan ülkeleri uluslararası spekülasyon saldırılarından koruyarak, döviz kuru volatilitesini sınırlaması ve aynı zamanda bu

ülkelerin bağımsız para politikaları uygulamalarına olanak vermesi beklenmiştir (Güler vd., 2012:32). Bu çerçevede Asya krizinden etkilenen pek çok ülke finansal işlemler üzerine vergi koymak kaydıyla kontrol uygulamaları geliştirse de, sermaye girişlerine uyguladığı kontrollerle kısa vadeli sermaye çıkışına yol açıp, uzun vadeli sermayeyi kendisine çekmeyi başarması açısından en dikkat çekici ülke deneyimi Şili'ye aittir.

Şili 1991-1998 döneminde, ülkeye giren sıcak para akışını denetim altına almak amacıyla, döviz transfer işlemlerinin kontrol edilmesi için kazançsız rezerv zorunluluğu uygulamasını getirmiştir. Bu uygulamayla, kısa vadeli yabancı yatırımların %20'si oranında bir miktarın zorunlu karşılık olarak Merkez Bankası'na yatırılmasını öngören bir sistem hayata geçirilmiştir (Keskin, 2009:160). Sistem kapsamında, sözleşme şartlarından bağımsız olarak zorunlu karşılıkların Merkez Bankası'na yatırıldıktan ancak 1 yıl sonra geri alınabilmesi öngörülmüştür. 1992 yılı sonlarında söz konusu oran %30'a yükseltilmiştir. Ulusal paranın aşırı değerlenmesi ve enflasyon endişesiyle 1995 yılında uygulama yumuşatılmıştır. Yıllık kişi başına gelirin 200.000 dolardan düşük finansal transferlerden zorunlu karşılık alınmaması kararlaştırılmıştır (Shome, 2011:12).

Sermaye girişlerinin hacmini azaltmadaki etkisi sınırlı da olsa, Şili'de uygulanan bu kontrollerin ülkeye giren sermayenin yapısını değiştirmesi bakımından oldukça etkili olduğu görülmekte-

dir. Ülkeye giren toplam sermaye içerisinde kısa vadeli sermaye hareketlerinin payı %73 iken, bu oran 1998 yılında %3'e düşmüştür (Güler vd., 2012:33). Bu durum kontrolsüz kısa vadeli sermaye hareketlerinin yaratabileceği riskleri baskılayan bir etki yaratması bakımından belirlenen hedeflere ulaşıldığını göstermektedir (Keskin, 2009:160).

Spahn vergisinin uygulanabilmesi için önce döviz kurlarının artırımlı verginin aktif hale gelmeden serbestçe dalgalanabileceği bir aralığın ya da başka bir deyişle bir "dalgalanma bandının tanımlanması gerekmektedir (Erdoğan, 2009:350). Tanımlanan "sürünen kur oranı bandı" içinde gerçekleşen işlemlere yüksek oranlı artırımlı vergi uygulanamayacağından dolayı normal işlemler bu vergiden etkilenmeyecektir. Döviz kurlarının dalgalanma bandının dışına taşmasına neden olan işlemler ise, artırımlı vergiyi tetikleyecektir. Spekülasyon genellikle kur oranlarındaki anormal değişikliklerde ifadesini bulduğu için dalgalanma bandının dışına çıkan işlemler için vergi oranı yüksektir. Buradaki efektif vergi yükü, dalgalanma bandından ne ölçüde sapıldığına bağlı olarak artırılabilir (Erdoğan, 2009:350). Uygulanacak oranın %50 hatta %100 gibi yüksek seviyelerde belirlenmesinde bir sakınca görünmemektedir. Bütün bu olası yararlarına rağmen Spahn vergisinin kriz riskini tümüyle ortadan kaldırmayacağını düşünmemek gerekir. Ancak böyle bir vergi yukarıda bahsedilen Şili'nin uyguladığı tarzda sermaye girişleri kontrolü ile birlikte uygulandığında daha etkili olacaktır (Erdoğan, 2009:350).

Sonuç

Finansal liberalizasyonu benimseyen ülkeler mali piyasalarını serbestleştirerek kaynak sıkıntılarını bu sermaye akımlarıyla giderebilmeyi amaçlamıştır. Fakat ülkeye gelen kısa vadeli akımlarla finanse edilen tüketim harcamaları ulusal tasarruf oranını azaltarak dış ticaret açıklarını arttırmıştır. Kısa vadeli sermaye girişleri ulusal paranın değerini artırmış ve ithalatın artmasına neden olmuştur. Bu durum cari açığın daha da artmasına yol açmıştır. Nitekim finansal piyasalarını serbestleştiren bir çok gelişmekte olan ülkenin ekonomileri çok kırılgan bir hale gelmiş ve 1990'larda arka arkaya finansal

krizlere sahne olmuştur. ERM krizi, Doğu Asya krizi, Rusya krizi, Latin Amerika krizleri, Rusya krizi ciddi kriz örneklerindedir.

Finansal krizlerin meydana gelme sıklığının artması ve etkilerinin ciddi boyutlara ulaşması söz konusu krizlere yönelik önlemleri gerekli kılmıştır. Bunların başında vergisel önlemler gelmektedir. Bu bağlamda da ilk akla gelen James Tobin'in ileri sürdüğü ve kendi adını taşıyan Tobin vergisi uygulamasıdır. Tobin vergisi, spot döviz alım satım işlemlerine getirilecek sabit fakat düşük oranlı bir ad valorem vergidir. Sıcak paranın vergilendirilmesi vasıtasıyla spekülasyonun yatırımların özendirilmesi ve finansal piyasalarda istikrarın sağlanması amaçlanmaktadır.

Tüm bu yararlarıyla uygulanması önünde pek bir engel yokmuş gibi görünen Tobin vergisinin aslında bir çok olumsuz tarafı da bulunmaktadır. Zaten bu olumsuz yanları sebebiyle uygulaması her zaman tartışılmış ve tartışılmakta olan bir vergidir. Tobin vergisi finansal krizleri engellemede yeterince büyük bir oran öngörmemekte, sermayenin maliyetini artırarak iktisadi büyümeyi önlemekte, büyük devalüasyonun meydana geldiği kriz dönemlerinde spekülasyonun meydana gelmesi katlandıkları maliyetin çok üzerinde getiri elde ettiğinden spekülasyonun önleyici etkisi de ortadan kalkmakta, küresel olarak uygulanması gerektiğinden söz konusu küresel iş birlik temin edilmediği takdirde kolaylıkla vergiden kaçınılabilmemesinin mümkün olması verginin uygulanması önündeki en büyük engellerdendir. Kısacası bu verginin refüte edilerek yeni bir versiyonunun ileri sürülmesinin gerekliliği ortadadır.

Bu noktada Spahn vergisi ortaya çıkmaktadır. Spahn vergisi Paul Bernd Spahn tarafından Tobin vergisinin eksikliklerinin incelenmesi sonucunda önerilen iki aşamalı bir vergidir. Tobin vergisinin bir türevi olarak dikkat çekmektedir. Spahn vergisi kriz dönemlerindeki spekülasyon ataklarına önüne geçebilecek ve tam da bu atakların meydana geldiği zamanda aktifleşecek, Tobin'in önerdiği düşük oranlı vergiye ek olarak ikinci bir artırımlı vergiden oluşmaktadır. Buna göre %0.001 gibi oldukça düşük bir oran normal

zamanlarda uygulanacaktır ki bu noktada Tobin vergisiyle benzerlik arz etmektedir. Spekülatif atakların yoğunlaştığı dönemlerde alınacak ek döviz vergiyse Tobin vergisine yönelik eleştirileri bertaraf edecek esas kısmı oluşturmaktadır.

Spekülatif akımlar karşısında otomatik aktifleşecek iki aşamalı verginin başlangıçta tek taraflı ya da birkaç ülke tarafından uygulanabilmesi, spekülatif atakları önlemek adına aktifleşen artırımlı verginin varlığının Tobin vergisinin söz konusu konjektördeki etkinliğine nazaran daha tercih edilebilir olması, uzun dönemli kur beklentilerini istikrarlı kılması, her ne kadar öncelikli amacı olmasa da önemli bir finansman kaynağı yaratabilmesi gibi avantajlarının sıralanabileceği spahn vergisi Tobin vergisinin yanında mutlaka üzerinde durulması gereken önemli bir alternatiftir.

Spahn vergisinin de mutlak bir etkinliğe sahip olduğu söylenemez. Bir takım eksiklikleri olduğu açıktır. Ancak etkinliği artırılabilir niteliktedir. Şili’de finansal kriz döneminde uygulanmış olan sermaye girişlerine yönelik kontroller Spahn vergisi uygulaması ile birleştirildiğinde finansal krizleri önlemeye yönelik çok daha güçlü bir vergisel politika geliştirilmiş olacaktır.

Kaynakça

- Açıkgöz, Ş. (2008), “Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerini Kontrol Etmede Kullanılabilecek Araçlar”, Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aktan, Can C., Kesik, A. ve Dileyici, D. (2012), “Yeni” Maliye: Değişim Çağında Kamu Maliyesi: Yeni Trendler, Yeni Paradigmalar, Yeni Öğretiler, Yeni Perspektifler, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- Aktan, C. C. ve H. Şen (2001) “Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri”, *Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı II*, Sayı 42, s. 1225-1230.
- Balseven, H. ve M. Erdoğan (2005). “Mali Kriz Riski Bağlamında Tobin Vergisi ve Türkiye’de Uygulanabilir Bir Versiyonu”, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, cilt:10, sayı1, s.297-319.
- Başçı, S. E. (2003). “Vadeli İşlem Piyasası Aracı Olarak Swap’ın İşleyişi ve Finansal Piyasalardaki Kullanımları”, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2003, No:12, s.18-33.
- Başyigit, Z. M. (2010). “2008 Küresel Finansal Krizinin

Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Batrel, F. Ö. (2008). “Global Ekonomik Kriz ve Türk Kamu Maliyesi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 7, Sayı 13, s.1-9(2).
- Cassimon, D. (2001). “Financing Sustainable Development Using a Feasible Tobin Tax”, *Journal of International Relations and Development*, 4(2), s.157-173.
- Çelik, Ş. F. (2012). “Spekülatif Sermaye Hareketleriyle Baş Etmede Bir Yöntem: Tobin Vergisi”, Coşkun Can Aktan (Ed)-Ahmet Kesik (Ed)-Dilek Dileyici (Ed), Yeni Maliye, içinde, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını, s.381-395.
- Çiçek, H., M. Sağlam ve D. Bozdoğan (2012). “Krizler, Avrupa Birliği’nde Kriz ve Finansal İşlem Vergisi”, Halit Çiçek (Ed.)-Deniz Şahin (Ed), *Teoriden Pratiğe Güncel Mali Konular*, içinde, Nobel Yayınevi, Ankara, s.75-110.
- Delice, G. (2003). “Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif”, *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı 20, ss. 57- 81.
- Demirtaş, E. (2008). “Ülke Uygulamaları Işığında Tobin Vergisi ve Uluslararası Finansal İstikrarsızlıkları Önlemedeki Rolü”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Duman, K. (2002). “Finansal Krizlerin Nedenleri, Etkileri ve Bankacılık Sektörüne Yansımaları”, *Finans-Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi*, s.38-50.
- Durusoy, S. (2000).“Finansal Liberalleşmenin Sorgulanmasının Nedenleri”, *Dış Ticaret Dergisi*, Sayı.18, s.15-25.
- Edwards, S. (1995). “Crisis and Reform in Latin America From Despair to Hope”, The World Bank Publication, Wahington.
- Eğilmez, M. (2009). “Küresel Finans Krizi”, 5.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Eichengreen, Barry, and Charles Wyplosz. (1993). “The Unstable EMS,” *Brookings Papers on Economic Activity (Washington D.C., No. 1)*, s. 51-139.
- Erdoğan, M. (2007). “Türkiye’nin Mali Kriz Riskini Azaltabilecek Vergi Politikaları”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:27, Cilt.7, s.259-279.
- Erdoğan, M. (2009). “Neo-Liberal İktisatta Sonun Başlangıcı ve Keynezyen İktisadın Reenkarnasyonu”, Hakan Kapucu (Ed)-Murat Aydın (Ed)-İsmail Şiriner (Ed)-Farhang Morady (Ed)-Ümit Çetin (Ed), Politik İktisat ve Adam Smith, içinde, Yön Yayınları, s.329-358.

- Eren, A. ve B. Süslü (2001). “Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye’de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirmesi”, *Yeni Türkiye*, Sayı: 41, Eylül-Ekim, s. 662-674.
- Ertuna, Ö. (2001). “Türkiye’de Ekonomik Krizler, Nedenleri ve Çıkış Yolu”, *Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı I*, Sayı 41, Yıl 7, Ankara, (Eylül-Ekim 2001), s. 491-492.
- European Central Bank (2008), *Finansal İstikrar Raporu*.
- Fatih, S. (2008), “Finansal İşlem Vergileri ve Türkiye’de Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Uygulaması”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Fratzscher M. (2002). “On Currency Crises and Contagion”, *European Central Bank Working Papers, Working Paper*, Sayı:139, s.10-16.
- Gedikli, A. (2009). “Finansal Kriz Riskini Azaltılabilecek Küresel Mali Araçlara Yönelik Ortak Karar Alma Problemleri ve Olası Çözümler”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Güler, B., E. Keleş ve Ö. Uçar (2012). “Finansal İşlem Vergileri ve Avrupa Birliği Uygulaması”, Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı Ekonomik ve Mali Politikalar Başkanlığı, Ankara.
- Güloğlu, B. ve A. E. Altunoğlu (2002) “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No. 27, s.1-29.
- Keskin, N. (2009). “Sermaye Kontrolleri: Nedenleri, Türleri ve Ülke Deneyimleri”, *Sosyo Ekonomi Dergisi*, s.147-166.
- Mangır, F. ve M. Ay (2012). “Uluslararası Sermaye Hareketleri, Finansal Krizlere Bir Çözüm: Tobin Vergisi”, Editörler: Coşkun Can Aktan-Ahmet Kesik-Dilek Dileyici, *Yeni Maliye*, içinde, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, s.395-415.
- Palamut, E. M. ve F. Giray (2001). “Cumhuriyetten Günümüze Yaşanan Mali Krizler ve Uygulanan Politikalar”, *Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı I*, Sayı 41, Yıl 7, Ankara, s.21-22.
- Parasız, İ. (1999). “Modern Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü”, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Reinhart, Vincent. (1991). “The ‘Tobin Tax’, Asset Accumulation, and the Real Exchange Rate,” *Journal of International Money and Finance (London)*, Vol. 10, No. 4, s. 420-431.
- Seyidoğlu, H. (1999). “Uluslararası İktisat”, Geliştirilmiş 13. Baskı, İstanbul.
- Shome, P. (2011). “Financial Transaction Tax”, IMF Working Paper Series.
- Spahn, P. B. (1995). “International Financial Flows and Transaction Taxes: Survey and Options”, IMF Working Paper, No.60, s.1-53.
- Spahn, P. B. (1996), “The Tobin Tax and Exchange Rate Stability”, *Finance &Development*, s.24-27.
- Spahn, P. B. (2002). “On The Feasibility of a Tax on Foreign Exchange Transaction”, Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, s.1-23.
- Spratt, S. (2006), “A Sterling Solution”, Implementing A Stamp Duty On Sterling to Finance International Development, Intelligence Capital Limited Report.
- Şen, H., A. Keskin ve E. Öz. (2004). “Tobin Vergisi Spekülatif Amaçlı Döviz Hareketlerini Önlemede Bir Çözüm Olabilir mi?”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı:190, s.92-108.
- Tobin, James. (2003). A Proposal For Monetary Reform, *Eastern Economic Journal*, Vol. 29, No. 4, s.519-526
- Tornell, Aaron. (1988). “Real vs. Financial Investment: Can Tobin Taxes Eliminate the Irreversibility Distortion?,” Discussion Paper Series No. 408 (New York: Columbia University, October).
- Tornell, Aaron. (1990). “Real vs. Financial Investment: Can Tobin Taxes Eliminate the Irreversibility Distortion?,” *Journal of Development Economics (Amsterdam)*, Vol. 32, s. 419-444.
- Turgut, A. (2007). “Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler”, *TÜHİS İş Hukuku Dergisi*, cilt:20, sayı:4-5, ss.35-46.
- Tülay, B. ve P. A. Erdönmez (1999). “Küresel Krizlere Yeni Yaklaşımlar”, *Türkiye Bankacılar Birliği, Bankacılar Dergisi*, sayı:31, s.1-20
- Varlık, C. (2002).“İki Krizler: Para Krizleri ile Bankacılık Krizleri Arasındaki Bağlantılar”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Sayı: 42-43.
- Westerhoff, F. (2003). “Heterogeneous Traders and The Tobin Tax”, *Journal of Evolutionary Economics*, Sayı 13, s.53-70.
- Yılmaz, Ö., A. Kızıltan ve V. Kaya (2005) “İktisadi Kriz Kuramları, Finansal Küreselleşme ve Para Krizleri”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 24, ss.77-96.
- Yay, T., G. Yay, E. Yılmaz (2001). “Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler”, İstanbul: Ticaret Odası (İTO) Yayınları, Yayın No: 2001-47, İstanbul.